

վարութեան գործունէութիւնը, որպէս զի լաշող իրագործութիւններ նախագծած ընդհանուր միջոցները Պետական կեանքի խաղաղացման համար:

Պարտք ենք դնում կառավարութեան վերայ ի կատար ածել Մեր անխախտ կամքը:

1. Շնորհիւ ազգաբնակչութեան՝ քաղաքացիական ազատութեան անխորտակելի հիմունքներ՝ անձի իրական անձեռնմխելիութեան, խղճի, խօսքի, ժողովումներէ և դաշնակցութիւններէ ազատութեան սկզբունքներով:

2. Չգաղարեցնելով Պետական Դումայի համար արդէն նշանակած ընտրութիւնները, մինչև դումայի գումարումը մնացած ժամանակամիջոցի կարճութեան համապատասխանող հնարաւորութեան չափով՝ դումային մասնակցելու կոչել ազգաբնակչութեան այն դասակարգերը, որոնք այժմ բոլորովին զրկուած են ընտրական իրաւունքներէրից: Դորա հետ միասին, ընդհանուր ընտրական սկզբունքի յետագայ զարգացումը թողնել նոր հիմնուելիք օրէնսդրական ձևին:

3. Հաստատել իբրև անխախտ կանոն, որ ոչ մի օրէնք ոյժ չստանայ առանց Պետական Դումայի հաւանութեան և որպէս զի ժողովրդից ընտրուածները ապահովուած՝ հնարաւորութիւն ունենան իրապէս մասնակցել այն վերահսկողութեան, որ լինելու է Մեր կողմից նշանակած իշխանութիւններէ գործողութեանց օրինաւորութեան վերաբերմամբ:

Հրաւիրում ենք Ռուսիայի բոլոր հաւատարիմ զաւակներին յիշել իրանց պարտքը դէպի հայրենիքը, օգնել դադարեցնելու այս չլսուած խռովութիւնները և Մեզ հետ միասին բոլոր ոյժերը լարել՝ հանգստութիւնը և խաղաղութիւնը վերականգնեցնելու հայրենի երկրում:

Տուած Պետերհոֆում, հոկտ. 17-ին 1905 թ. իսկ Մեր թագաւորութեան 11-րդ տարին:

Իսկականի վերայ Նորին Կայսերական Մեծութեան սեպհական ձեռքով ստորագրուած է

ՆԻԿՈԼԱՅ

Հոկտեմբեր ամսի սկիզբը ներկայացնում էր ռուս ժողովրդի յեղափոխական գործունէութեան ամենահրատապ ժամանակը, իսկ նոյն ամսի 14-ին տեղի ունեցաւ համառուական տնտեսական և քաղաքական լիուլի գործադուլը, երբ փակուեցան բոլոր խանութներն ու գործարանները, դպրոցներն ու բոլոր հաստատութիւնները, դադարեցին տրամվայներն ու կառքերը, հեռագիրն ու հեռախօսը, երկաթուղիներն ունոցա վար-

չութիւնները և ամբողջ քաղաքները ամայութեան և խաւարի դատապարտուեցան: Այդ դրութեան եթէ աւելացնենք զերթէ Ռուսաստանի մեծ մասի ուժեղացրած պահպանութեան և զինուորական դրութեան մէջ լինելը, բոլոր փողոցների լցուիլը զինուորներով, հեծելազօրով և կողակներով, արհաւիրքի պատկերը կատարեալ կլինի:

Երկրի այդ անկերպարան վիճակում, հոկտեմբերի 17-ին յանկարծ կայծակի արագութեամբ տարածուեց այն մանիֆեստի, ազատութեան այն մեծ ակտի հրատարակութեան հեռագրաւուրը, որ վերը առաջ բերինք ամբողջութեամբ:

Ռուսաստանի ներքին կեանքի այս ամուռայ ամենախոշոր երեւոյթը հոկտեմբերի 17-ի այդ մանիֆէստն է Պետական դոմայի վերակազմութեան վերաբերեալ, որով խոստացուած են սահմանադրական ընդարձակ իրաւունքներ ժողովրդին:

Կատարուեցաւ պատմական մի խոշոր իրողութիւն: Կայսերական մանիֆէստով ժողովրդին տրուեցան քաղաքացիական ազատութեան անսասան հիմունքներ անհատի իսկական անձեռնմխելութեան, խզի, խօսքի, մամուլի, ժողովների և դաշնակցութիւնների ազատութեան սկզբունքների վերայ, այժմէն իսկ թոյլատրելով հրաւիրել ազգաբնակչութեան բոլոր դասակարգերին մասնակցել դոմայում և որպէս անդրդուելի կանոն սահմանուեց, որ այսուհետև ոչ մի օրէնք իրաւական ոյժ չունենայ առանց Պետական Դոմայի հաւանութեան արժանանալու և ժողովրդական ներկայացուցիչները իրաւունք ունենան իրական մասնակցութիւն ունենալ հսկելու օրէնքը գործադրող իշխանութեան վերայ:

Այսպէս ուրեմն, ինչի համար որ տքնեցան ոռւս լաւագոյն մտածող մի քանի սերունդներ, այն ազատութիւնը, որի համար վաստակեցին ու ընկան հազար հազարաւոր երիտասարդ ու ծերեր, արք և կանայք, ժողովրդի այն անկապտելի իրաւունքները, որով տոգորուած են ներկայումս Ռուսիայի բոլոր ինտելլիգէնցիան, ժողովրդի բոլոր աշխատող դասակարգերը, այդ ազատութիւնը արդէն բարձրագոյն կամքով տրուած են ժողովրդին, իսկ այդ ազատութեան տեականութիւնն ու բարգաւաճումը յանձնուած է Պետական Դոմային:

Միապետական, ռուսական Ռուսիան տեղի տուեց իրաւական, ազատ Ռուսիային—կոնստիտուցիական, սահմանադրական տէրութեան:

Ճշմարիտ է, կոնստիտուցիա բառը չէ յիշուած մանիֆէստի մէջ, բայց երբ մի անգամ կայ անձի իրական անձեռնմխելիութիւն, խօսքի, մամուլի, համախմբումների և դաշնակցութիւն-

ների ազատութիւն, օրէնսդրական ժողովրդական իրաւունք, ընտրական ընդարձակ արտօնութիւններ, և երբ ժողովրդի ընտրեալներն իրաւունք ունին հսկել օրէնքների գործադրութեան վերայ, այլ ևս ապահոված է սահմանադրութիւնը և այսուհետև ժողովրդի ընտրեալների խորհրդին է մնում մշակել իսկական կօնստիտուցիան:

Ոգևորուեցաւ բիւրօկրատիայի, չինովնիկութեան ձեռքին հեծող ժողովուրդը: Քաղաքներում և աւաններում խուռն ամբօխը խռնուած փողոցներում, կարմիր դրօշակները ձեռքներին, հանգիստ ու անվրդով, առանց ոստիկանութեան ներկայութեան, օրինակելի կարգապահութեամբ տօնեց Կայսեր շնորհած ազատութիւնը, ժողովրդի խաղաղ տարրերը բարձրագոյնս թոյլատրուած հանդէսներ կազմեցին և ուրախութեան աղաղակներով տօնեցին գերութիւնից ազատուող Ռուսիայի նոր կեանքի արշալոյսը:

Բայց որքան ոգևորուած էր Ռուսիայի համայն ժողովուրդը մանիֆէստի հրատարակութեան առաջին օրերում, նոյնչափ նա հիասթափուեցաւ բիւրօկրատիայի և բռնապետութեան շնորհիւ ապրող տարրերի հակա-ազատական արհաւիրքներից: Յայտնի է, որ հարիւր հազարաւոր մարդիկ ապրում էին բռնութեան, ճնշման, ժաշտութեան կաշառակերութեան արդիւնքներով և գանձարանի կողոպուտով. ուստի և հասկանալի է որ խաւար տարրերի այս ահաղին ոհմակը իւր մահուան ճգնաժամին սոսկալի կռիւ պիտի մղէր նոյն իսկ թագաւոր Կայսեր անդառնալի կամքի դէմ:

Այդ խաւար տարրերը համախմբեցին բոսեակներին և խուլիգաններին և իրանց նեցուկ ունենալով ջախջախուող և քայքայուող հին կառավարութեան գործիք՝ ոստիկանական կազմը, կողակ կոչուած տարրը և շատ տեղ նոյն իսկ զօրքը, սկսեցին հրապարակից բռն ազատութեան սիրահար անմեղ ժողովրդին, մանաւանդ ինտէլիգենցիային և ուսանողներին և կատաղի կռիւ մղելով նոցա հետ՝ սկսան աջ ու ձախ ջարդել, կոտորել, այրել և ամբողջ շրջակայքը ամայացնել ինչպէս գերեզմանատուն, ինչպէս առասպելական Պղնձէ քաղաքը և այս ամենը յանուն... հայրենասիրութեան, գէթ այսպէս են կոչուած ամեն տեղ կապուտ և կողոպուտ առաջացնող խմբերը:

Գլուխը կորցրած կառավարութիւնն էլ չկարողացաւ լաւ հասկանալ իրերի դրութիւնը և անկեղծօրէն պաշտպանել թագաւոր Կայսեր հրամանը:

«Ռուսական ազատութիւնը, ասում է Рущк. Вѣд. լուրջ և խիստ ազդեցիկ թերթը, տանջալից ցաւերով է ծնւում. դեռ

երեք օր է անցել այն օրից, ինչ որ յայտարարուած է աղատութեան աւետիքը, և ինչ մութը խաւար տականք ասես չմիացաւ գոհութեան առաջին լուսաւոր զգացմունքներին: Ռուսիայի ամեն ծայրերից, թէ մեծ քաղաքներից և թէ շրջականներից սարսափելի լուրեր սկսան տեղալ իբրև հետևանք այն բանին, որ ժողովուրդն իւր ուրախութիւնն սկսեց արտայայտել փողոցներում: Ամենուրեք սպանութիւններ, վիրաւորութիւններ, կոտորած, հրդեհներ...»:

Այն, այդ աննկարագրելի ցնծութեան յաջորդող օրերը լսւում էր խուժադուժների վայրենի աղաղակը, ժողովրդի տըզէտ և հին կարգերի նախապաշարունակներով կուրացած ամբոխի բարբարոսական գազանութիւնների ձայնը...

Թէ որքան անկեղծօրէն ընդունեց հոկտեմբերի 17-ի հրովարտակը ռուս աղատամիտ կուսակցութիւնը և ինչքան շուտ նա հիասթափուեցաւ կառավարութեան բռնած երկդիմի դիրքից, այդ երևում է ռուս մամուլի միահամուռ բողոքից, որ ուղղուած է դէպի կառավարութեան հին ուժիմը, որը համարւում է այդ խժոժութիւնների իսկական պատճառը:

Ի դուր չէ ասում Աւետարանը թէ «գինի նոր ի տիկս նորս արկանելի է»։ Նոր կարգերը միմիայն նոր մարդկանցով կարելի է գործադրել. և կառավարութեան մեծ սխալն այն է, որ նա կամեցաւ սահմանադրութիւն մտցնել երկրի մէջ չինովնիկների ձեռքով, փոխանակ նախօրօք փոխելու ամբողջ բիւրօկրատիայի կազմակերպութիւնը, որ միշտ հակառակ է եղել ամեն տեսակ բարեփոխութեան, ամեն տեսակ ազատագրական շարժողութեան:

Ահա թէ որքան անհաստատ է և երբեք Ռուսաստանի արդի քաղաքական վիճակը ու հազիւ թէ կարելի է գուշակել թէ արդեօք կառավարութեան ձեռքով կհաստատուի Ռուսաստանում սահմանադրութիւնը, թէ տեղի կունենայ սօցիալական ուղիւղւեցիկ, որի նպատակն է բռնի ոյժով ստանալ բիւրօկրատիայի և բուրժուազիայի ձեռքից պետական իշխանութիւնը և յանձնել ժողովրդի ներկայացուցիչներին:

Ազատութեան տօնը Թիֆլիսում. Հոկտ. 17-ի մանիֆէստը յեղաշրջեց քաղաքի դրութիւնը. ամբողջ քաղաքը համարեա փողոց դուրս եկաւ և զբոսնում ու աւետում էին միմեանց՝ զգալու, խօսելու ու գրելու ազատութիւնը: Հարիւրաւոր կարմիր դրօշակներ ձեռներին յեղափոխական բոլոր ազգերի կուսակցութիւնները միախնդներ կազմելով՝ վերջիվեր-